

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.24>

Олександр Захарченко,
аспірант кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПІДВИЩЕННІ ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ

У статті наголошено на постійній трансформації та оновленні профільної освіти поліцейських, починаючи зі здобуття первинної освіти у закладах вищої освіти зі спеціальними умовами навчання і закінчуючи післядипломною освітою, яку поліцейські здобувають під час службової діяльності. Тож з метою встановлення рівня успішності розпочатих реформ необхідно перш за все визначити значення такої освіти та її вплив на всю систему освітньої діяльності поліцейських в Україні. Встановлення значення післядипломної освіти допоможе конкретизувати пріоритетні напрями розвитку цього інституту та підвищити рівень правового регулювання цієї галузі. Розглянуто значення післядипломної освіти поліцейських в Україні у підвищенні їхнього професійного рівня. Підкреслено вплив такої освіти на розвиток всієї галузі правоохоронних органів та безпосередньо на компетентність службовців органів національної поліції. Встановлено, яким чином розвиток післядипломної освіти поліцейських в Україні сприяє відомчій комунікації, оновленню матеріально-технічного та методичного підґрунтя профільної освіти поліцейських в Україні. Наголошено, що професійно-педагогічна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого зумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен з його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації. Зроблено висновок, що з точки зору галузевої (відомчої) приналежності значення післядипломної освіти поліцейських полягає у: 1) розвитку всієї системи органів національної поліції за допомогою підготовки кваліфікованого кадрового потенціалу; 2) покращенні відомчої комунікації; 3) оновленні методологічного матеріалу, який здебільшого розроблявся ще за радянських часів; 4) підвищенні рівня фінансування органів системи МВС; 5) оновленні матеріально-технічної бази) тощо.

Ключові слова: поліцейський, відомча комунікація, профільна освіта, психологічний розвиток поліцейських, професійний рівень.

Постановка проблеми. На етапі розвитку сучасної правової держави на перший план виходить побудова сильного та багатofункціонального апарату державного управління, який здатний забезпечити дотримання прав громадян та гарантувати високий рівень життя. Не секрет, що наведені пріоритети досягаються шляхом залучення високопрофесійного персоналу державних управлінь, які зможуть втілити у життя розпочаті реформи та забезпечити сталий розвиток України. У цьому контексті найважливішу роль у формуванні професіоналізму будь-якого працівника відіграє якість освіти, яку він отримав. Розпочаті останнім часом реформи торкнулись практично всіх галузей державного управління, не стала винятком і галузь правоохоронних органів. Суттєво змінилася структура цих органів, перелік завдань та функцій, які вони вико-

нують. Також постійно відбувається трансформація та оновлення профільної освіти поліцейських, починаючи зі здобуття первинної освіти у закладах вищої освіти зі спеціальними умовами навчання і закінчуючи післядипломною освітою, яку поліцейські здобувають під час службової діяльності. Тож з метою встановлення рівня успішності розпочатих реформ необхідно перш за все визначити значення такої освіти та її вплив на всю систему освітньої діяльності поліцейських в Україні. Встановлення значення післядипломної освіти допоможе конкретизувати пріоритетні напрями розвитку цього інституту та підвищити рівень правового регулювання цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запропонований нами напрям дослідження свого часу був предметом наукових досліджень багатьох вчених: В. Б. Авер'янова,

Н. М. Вапнярчук, К. А. Дмитренко, А. І. Кузьминського, А. О. Лігоцького, Н. Я. Соколова, В. В. Сокурєнка та багатьох інших. Поряд із цим варто констатувати, що вказані науковці лише фрагментарно вивчали питання встановлення значення післядипломної освіти поліцейських, приділяючи увагу більш загальним питанням організації освітнього процесу.

Зазначені факти і спонукають до додаткового теоретичного переосмислення вибраної нами тематики.

Метою даної статті є визначення ролі та значення післядипломної освіти поліцейських в Україні у підвищенні їхнього професійного рівня.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про мету післядипломної освіти поліцейських, яку встановлено у профільному Положенні про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, то вона покликана задовольнити індивідуальні потреби працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечити потребу держави у кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції [1].

Отже, бачимо, що мета післядипломної освіти поліцейських має декілька складників, а саме: 1) задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні та 2) забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури.

Щодо змісту першого складника, то, на нашу думку, він має суб'єктивний характер, тобто залежить виключно від волі особи, яка за своїми внутрішніми переконаннями робить свідомий вибір щодо свого професійного, психологічного та особистісного зростання. Тобто службовець сам вирішує, чи є необхідність і бажання у нього підвищувати свій професійний рівень та знання, чи ні.

Стосовно другого складника – забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури, то ситуація дещо інша. Це стосується насамперед питання підготовки висококваліфікованої робочої сили, що знаходиться не лише в площині службової діяльності працівників поліції. Зазначене питання та проблема підготовки висококваліфікованих кадрів має загальнонаціональний характер. Нині практично у всіх галузях економіки та виробництва в Україні простежується дефіцит фахівців.

Як слушно зазначає Н. М. Вапнярчук, учені всього світу вважають, що наявність висококваліфікованої робочої сили є одним із найваж-

ливіших факторів підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції. При цьому підвищення інтелектуального потенціалу трудових ресурсів – один із головних напрямів соціальної еволюції сучасного суспільства, що набуває величезного загальнодержавного та глобального значення. При цьому науковець підкреслює, що сьогодні значення післядипломної освіти постійно зростає та полягає насамперед у тому, що: а) створюється можливість досягнення спільних інтересів між працівником та роботодавцем; б) зменшується кількість працівників, які звільняються; в) постійне підвищення кваліфікаційного рівня дає одним працівникам перевагу над іншими під час атестації та більші можливості обійняти вищу посаду; г) впливає на розмір оплати праці; д) є важливим стимулом кар'єрного просування [2].

Водночас із наведеними висновками науковця можна погодитись частково, оскільки, як вже було вказано, післядипломна освіта поліцейських – це окрема специфічна галузь освіти, з власним набором функцій та завдань, які вона вирішує.

Таким чином, вважаємо, що встановлення значення післядипломної освіти поліцейських необхідно проводити у двох напрямках: перший – це суто суб'єктивний (психологічний, особистісний) напрям, що полягає у встановленні впливу післядипломної освіти безпосередньо на службовця, на його морально-психологічні якості, а другий напрям показує, яке значення післядипломна освіта має для підготовки кваліфікованого персоналу всієї галузі органів Національної поліції України.

Якщо вести мову про вплив післядипломної освіти на особистість (службовця), варто звернути увагу на особливості кожного з видів такої освіти. Почнемо зі спеціалізації. Якщо звернутися до норм профільного Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції [1], направлено на спеціалізацію підлягають працівники поліції, які: переміщені на іншу посаду, виконання обов'язків за якою потребує нових знань, умінь і навичок (необхідність направлення такого працівника поліції на спеціалізацію визначається його безпосереднім керівником); уперше прийняті на службу в поліцію; призначені на посади в новостворені підрозділи поліції. Тобто за допомогою цього виду післядипломної освіти службовці можуть просуватись по службі та призначатись на посади. Не менш важливе значення має і перепідготовка, направлено на яку підлягають працівники поліції, що вперше прийняті на службу в поліцію на посади, які за класифікацією професій належать до категорії робітничих кадрів, за переведенням із центральних органів

виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Отже, значення перепідготовки полягає у тому, що особи, яких вперше прийнято на роботу в органи національної поліції, за допомогою здобуття цього виду післядипломної освіти можуть вже на початку отримати певний комплекс (багаж) знань про діяльність, завдання та основні функції органів національної поліції, що позитивно впливає і на процес адаптації до служби і на формування здорового клімату в колективі, витрачається менше часу на навчання та введення у курс справи та ознайомлення з основними обов'язками працівника.

Наступним видом (формою) післядипломної освіти є підвищення кваліфікації. Вона здійснюється: для тих, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів та фахівців, – у закладах вищої освіти національної поліції; для тих, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій робітничих кадрів, – у закладах післядипломної освіти національної поліції. Основною особливістю цієї форми післядипломної освіти є те, що її проходять перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана. Таким чином, бачимо пряму залежність просування та підвищення по службі від післядипломної освіти. Також, з нашого погляду, підвищення кваліфікації значно підвищує рівень знань, умінь та навичок службовця.

Аналогічної точки зору дотримується і В. С. Венедіктов, який зазначає: підвищення кваліфікації – це безперервний процес формування знань та вмінь, який не залежить від часу і характеризується відповідними якісними змінами, адже навіть випускник вищого навчального закладу, тобто молодший спеціаліст, у перші дні своєї праці об'єктивно потрапляє в такі умови, коли він повинен постійно підвищувати свою кваліфікацію, що вкотре підтверджує принцип безперервності у процесі підвищення кваліфікації [3, с. 102].

Останнім видом післядипломної освіти поліцейських є стажування. За загальним правилом, стажування проходять: працівники поліції, які зараховані до кадрового резерву, – для просування по службі; працівники поліції, які вперше призначені на посади керівного складу Національної поліції України; інші працівники поліції – у разі призначення на нову посаду. Тобто і тут бачимо прямий зв'язок здобутої освіти з просуванням та підвищенням по службі. Крім того, стажування, як і перепідготовка, також допомагає отримати певне уяв-

лення про зміст виконуваної роботи та основні її завдання.

Важливість стажування підкреслює і Л. С. Криворучко, який зазначає, що стажування – це такий вид професійної підготовки, під час якого моделюються питання щодо певної специфіки виконуваної роботи на робочому місці. При цьому науковець наголошує, що людина, яка проходить стажування під керівництвом досвідченого фахівця, набуває практичного досвіду, більш швидко опановує професійні вимоги та адаптується до умов проходження служби [4, с. 106-107].

Однак у цьому контексті не варто забувати і про підвищення правосвідомості службовців як результат здобуття освіти. З упевненістю можна сказати, що післядипломна освіта значно підвищує рівень правосвідомості службовця та надає йому необхідний стимул для подальшого зростання та якісного виконання правоохоронних функцій.

Таким чином, з точки зору суб'єктивного впливу, значення післядипломної освіти поліцейських, на нашу думку, полягає у: а) здатності до стимулювання власних професійних мотивів, здібностей, професійного навчання та професійної діяльності; б) отриманні поліцейським додаткових (порівняно із первинною освітою) знань, умінь та навичок; в) усвідомленні поліцейським своєї переваги під час атестації та/або переміщення на іншу посаду (в тому числі і більш високу) у системі органів національної поліції; г) впевненості у власних силах, виборі професійної діяльності та вибраній професії, що позитивно впливає на весь процес служби поліцейського; д) можливості за допомогою здобутих знань шукати найбільш успішні шляхи комунікації із суспільством, виконуючи правоохоронні функції.

Післядипломна освіта відіграє не менш важливу роль і в розвитку всієї галузі правоохоронної системи. Як слушно зазначає А. О. Лігоцький, органічною ланкою державної освітньої системи України є відомча система, але її особливістю є те, що спрямована вона на якісне кадрове забезпечення конкретних галузей діяльності органів внутрішніх справ. Вирішення цієї комплексної проблеми передбачає забезпечення різномірної професійної підготовки фахівців у сфері боротьби зі злочинами у різних сферах суспільного життя, створення відомчої освітньої системи, яка здатна до саморозвитку, впровадження вітчизняного і зарубіжного досвіду заради підготовки висококваліфікованих правоохоронців XXI ст., створення ефективної системи кадрів Міністерства внутрішніх справ України [5, с. 90-91].

Тобто, на нашу думку, автор підкреслює значення відомчої (в тому числі і післядипломної) освіти для розвитку всієї правоохоронної

системи та підготовки кваліфікованих кадрів у різних ланках органів НПУ (кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення).

Значення підготовки кваліфікованих кадрів підкреслює і В. В. Олійник, який зазначає, що післядипломна освіта – новий вид освіти. Її виділення в окреме поняття стало наслідком усвідомлення того, що за сучасних умов потреба суспільства в кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури може бути задоволена лише на основі нової філософії освіти – «освіта через усе життя» [6, с. 9].

Ми повністю погоджуємось із наведеною думкою науковця та вважаємо, що за сучасних умов та з огляду на вимоги суспільства до діяльності органів Національної поліції України висувуються підвищені вимоги до кваліфікації та компетентності поліцейських, і саме ці якості досягаються за допомогою здобуття якісної галузевої післядипломної освіти.

На додаток варто підкреслити і методологічне значення післядипломної освіти для розвитку системи органів внутрішніх справ. За допомогою впровадження нових моделей освіти, розробки європейських програм професійного навчання та підвищення кваліфікації досягається належний рівень методологічної бази в системі органів внутрішніх справ, відбувається оновлення матеріально-технічної бази внаслідок впровадження сучасних технологій тощо. Важливим чинником у цьому контексті є і розвиток педагогічних якостей у рамках післядипломної освіти поліцейських, за допомогою чого ця галузь розвивається та модернізується.

Як правильно вказує А. І. Кузьминський у своєму дисертаційному дослідженні, розвитку змісту післядипломної освіти сприяє інтеграція педагогічних, психологічних та інших знань (з теорії та історії педагогіки, дидактики й окремих методик, педагогіки й психології тощо), перехід від монологічної педагогіки до діалогу й полілогу всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Зміна авторитарно-дисциплінарної моделі навчання й виховання на особистісно орієнтовану, діалогічну вимагає освоєння багатоваріантних методик, уміння організувати навчальний процес на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінностей психічного комфорту й позитивного ставлення до світу [7, с. 5].

Покращення зазнає і відомча комунікація, організаційні аспекти функціонування інституту післядипломної освіти поліцейських. Зазначене досягається за допомогою залучення до процесу отримання окремих видів післядипломної освіти (наприклад: під-

вищення кваліфікації) спеціалістів (фахівців, педагогів) інших відомств та галузей освітньої діяльності. Так, в освітньому процесі поліцейських беруть участь педагоги-психологи, іноді лекторами в освітньому процесі є спеціалісти із податкових та інших контролюючих органів. Так само і педагоги відомчих закладів післядипломної освіти в системі органів внутрішніх справ залучаються до навчання та підвищення кваліфікації державних службовців інших відомств.

Значення комунікативної функції в освітньому процесі підкреслює і К. А. Дмитренко, який влучно зазначає, що професійно-педагогічна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого зумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен з його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває власні психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації. У цьому сенсі комунікація, комунікативна діяльність є важливими чинниками психічного розвитку людини [8, с. 49].

Не можна не виділити стратегічного й економічного значення післядипломної освіти для розвитку системи органів внутрішніх справ. Так, поряд із впровадженням нових форм та методів професійної підготовки службовців, яка відбувається у процесі післядипломної освіти (прогнозування рівня злочинності та криміногенності, оволодіння новими видами вогнепальної зброї, сучасними засобами слідкування та спецпристроями), відбувається поступове оновлення матеріально-технічних ресурсів правоохоронної системи, підвищується рівень фінансування витрат системи Міністерства внутрішніх справ України, в тому числі і на розвиток закладів післядипломної освіти. Для прикладу, у проекті державного бюджету на 2019 рік, який Кабінет міністрів подав до Верховної Ради, на фінансування Міністерства внутрішніх справ передбачена сума 71,6 млрд. грн., що на 19 % більше, ніж у минулому році (60,1 млрд. грн.) [9].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що з точки зору галузевої (відомчої) приналежності значення післядипломної освіти поліцейських полягає у: 1) розвитку всієї системи органів національної поліції за допомогою підготовки кваліфікованого кадрового потенціалу; 2) покращенні відомчої комунікації; 3) оновленні методологічного матеріалу, який

здебільшого розроблявся ще за радянських часів; 4) підвищенні рівня фінансування органів системи МВС; 5) оновленні матеріально-технічної бази) тощо.

Таким чином, є очевидним, що відомча післядипломна освіта поліцейських суттєво впливає як на розвиток особистих якостей службовців органів національної поліції, так і на всю правоохоронну систему в цілому.

Список використаної літератури:

1. Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 № 1625. *Офіційний вісник України*. 2016. № 11. С. 173. Ст. 485, код акта 80657/2016.

2. Вапнярчук Н.М. Післядипломна освіта в Україні: актуальні проблеми сьогодення. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10228/1/Vapnyarchuk.pdf> (дата звернення: 04.12.2019).

3. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України : науково-практичний посібник / Венедиктов В.С., Іншин М.І., Клемпарський М.М. та ін. ; за заг. ред. проф. В. С. Венедиктова. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 212 с.

4. Криворучко Л.С. Організація професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2008. 209 с.

5. Лігоцький А.О. Професійна підготовка в системі підготовки кадрів МВС України. *Стан та перспективи розвитку відомчої системи освіти і науки МВС України* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 27.05.2016). Харків: НУВС, 2001. С. 90-98.

6. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти : науково-методичний посібник. Київ : ЦППО, 2001. 207 с.

7. Кузьминський А.І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. ... док. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 42 с.

8. Дмитренко К. А. Сутність професійної комунікації у педагогічній освіті. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2012. № 7. С. 46-49.

9. Бюджет-2019: витрати на МВС можуть зрости на 19 %. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/financial/4012394-buidzhet-2019-vytraty-namvs-mozhut-zrosty-na-19> (дата звернення: 04.12.2019).

Oleksandr Zakharchenko. The role and importance of postgraduate education of police officers in improving their professional level

Emphasis is on the ongoing transformation and updating of police officers' profile education, starting with primary education in higher education institutions with special conditions of education and ending with the postgraduate education received by police officers in the course of their service. Therefore, in order to determine the success rate of the reforms initiated, it is necessary to first determine the importance of such education and its impact on the entire educational system of police in Ukraine. Establishing the value of postgraduate education will help to specify the priority directions of development of this institute and will help to increase the level of legal regulation of this branch. The importance of postgraduate education of police officers in Ukraine in improving their professional level is considered. The impact of such education is emphasized on the development of the entire field of law enforcement and, directly, on the quality and competence of national police officers. It is established how the development of police postgraduate education in Ukraine contributes to departmental communication, updating the material and technical and methodological basis of police officer profile education in Ukraine. It is emphasized that vocational-pedagogical communication is the main form of pedagogical process, the productivity of which is determined by the goals and values of communication accepted by all its subjects for the norm of individual behavior. It unfolds in the process of joint communication activities of people (subject interaction), mediated by the exchange of information, in which each of its participants learns human experience, social, pedagogical, communicative, moral and other values, knowledge and ways of communicative activity, identifies, reveals and reveals develops his own mental qualities, is formed as a person and as a subject of communication. It is concluded that from the point of view of sectoral (departmental) affiliation, the importance of postgraduate police education is: 1) development of the entire system of national police bodies through the training of qualified personnel; 2) improving departmental communication; 3) updating of methodological material, which was mostly developed in Soviet times; 4) raising the level of financing of the bodies of the Ministry of Internal Affairs; 5) updating of the material and technical base) and the like.

Key words: police officer, departmental communication, profile education, psychological development of police officers, professional level.